

UČEBNICE AJ PRE ŽIAKOV S PORUCHAMI UČENIA (Pre MC Bratislava)

Kvetoslava Mojtoová, Súkromná ŠPP, Nová Dubnica

Abstrakt: Učebnice Zemepisu a dejepisu pre základnú školu pre sluchovo postihnutých sú vhodné aj pre deti s poruchami učenia. Majú množstvo obrázkov, krátke, strohé vety, stručné zhrnutie na konci podkapitoly. V zemepise je na margináliách osnova. V dejepise zasa na každej dvojstrane farebná časová priamka.

Špeciálni pedagógovia v poradniach sa venujú aj reedukácii porúch učenia. Okrem špeciálnopedagogickej diagnostiky a rôznych reedukačných cvičení zameraných priamo na oblasť postihnutia je veľmi dôležité, aby podrobne s rodičmi rozobrali aj domácu prípravu žiakov. Nie je problém zistiť, aký typ pamäti má ten-ktorý žiak s problémami. Žiaľ, dnešné školstvo je orientované viac na žiakov, ktorí majú dobrú sluchovú pamäť, ale väčšina ľudí je kombinovaný typ – prevláda najmä zrková pamäť v kombinácii s dobrou orientáciou v priestore. Žiaci si oveľa viac zapamätajú, keď si môžu niečo spojiť s pohybom, s motorikou. A práve na takýto typ žiakov je zameraná aj učebnica zemepisu a dejepisu pre sluchovo postihnutých.

Na základných školách pre sluchovo postihnutých sa žiaci učia podľa nových učebníc zemepisu a dejepisu zatiaľ v 5. a 6. ročníku. Už na prvý pohľad učebnice zaujmú svojou farebnosťou a množstvom obrázkov. Ďalším pútavým atribútom pre žiakov je málo textu. Vety sú krátke, ba až strohé. Je na učiteľovi, či text a ako pri výklade doplní.

Autorom šlo o to, aby v prípade zemepisu nevznikla klasická učebnica, ale skôr turistický sprievodca, ktorý by žiakom ukázal v obrázkoch, čo môžu vidieť v krajinách na vlastné oči. Preberané zemepisné učivo sa odvíja žiakovi pred očami ako film – sleduje obrázky so stručným textom. Otázky a úlohy sú zaradené priamo do textu a vytlačené iným typom písma (kurzívou).

Učebné osnovy **zemepisu 5. ročníka** obsahujú učivo „z každého rožka troška“ – slnečná sústava, povrch Zeme. Zloženie Zeme, zemetrasenie, ovzdušie a počasie, vietor, voda, typy krajín, činnosť ľudí na Zemi... Skrátka, fyzický zemepis je pre žiakov nezáživný.

A teraz si predstavte, že ste mimozemšťania. Objavili ste neznámu planétu Zem. Možno je na nej život. Preto musíte o planéte Zem zistiť všetko, čo sa dá. Najprv musíte získať poznatky o slnečnej sústave. Až potom môžete preskúmať, aké pohyby vykonáva Zem a aký je jej povrch... Prvou úlohou preto je: Nakreslite, ako si predstavujete mimozemšťana, s ktorým budete skúmať neznámu planétu Zem. Nezabudnite mu vymyslieť aj meno. A potom už nasledujú jednotlivé kapitoly a žiaci plnia úlohy. Pre vyriešenie niektorých je potrebné hľadať v encyklopédiách, na CD, či s pomocou učiteľa, rodiča robiť prvé kroky v poznávaní sveta internetu.

Na konci každej podkapitoly nasleduje stručné zhrnutie. Tým, že na hodinách zemepisu žiaci nemusia písať poznámky, resp. len doplniť jednu – dve vety podľa názoru učiteľa, zvyšný čas môže učiteľ venovať zlepšeniu orientácie na mape, viackrát zopakovať a lepšie utvrdiť učivo.

Učebnica zemepisu pre šiesty ročník predstavuje Európu a európske štáty v takmer 400 obrázkoch. Každý štát je uvedený krátkou vetou chlapca alebo dievčaťa o tom, čo najradšej robia. Dopĺňa ju pozdrav v ich reči a vlajka. Farebný pás na okraji stránky umožňuje rýchlu orientáciu (napr. opakovanie z 5. ročníka modrý pás, zelený – úvod do učiva o Európe, ružový – európske štáty). Každá kapitola zachováva rovnaké členenie – poloha (nakreslená mapa Európy s vyznačeným štátom a motivačnými otázkami), prírodné podmienky, hospodárstvo,

pričom poľnohospodárstvo je formou kresby, sídla (hlavné mesto, zaujímavé mestá, pozoruhodnosti štátu), obyvateľstvo (jeho zvyky, kroje).

Nasleduje Zhrnutie, čo si má žiak zapamätať, obyčajne v piatich bodoch. Cvičenia Vieš? Majú pomôcť pri upevňovaní vedomostí. Ide o tri otázky typu – Čo je čo (pohorie, hlavné mesto, štát, rieka, prístav), ďalej Čo sem nepatrí? A Je to správne?

Zvyšný čas sa môže vyplňať kreslením mapy, aby si žiaci aj týmto spôsobom lepšie zapamätali učivo, aby to neboli len obrázky text v učebnici, ale to najdôležitejšie, osnova, ktorú si majú zapamätať, bola prevedená do vlastných skratkovitých kresieb. Napr. Paríž – Eiffelova veža, Praha – Karlov most, Švajčiarsko – čokoláda, Rumunsko – ropné veže, atď. V pracovných zošitoch pre SZŠ pre deti s mentálnym postihnutím sú čierno-biele mapy Európy, sveta, Slovenska, kam žiaci iba kreslia svoje poznatky o štátoch Európy, svetadieloch, krajoch Slovenska. Podľa takejto vlastnoručne vyfarbenej mapy si oveľa lepšie zapamätajú učivo, pretože sa zapája viac zmyslov. Na konci PL nasleduje polročný a koncoročný opakovací test, ktorý môžu žiaci robiť podľa máp v PL či v atlase. Nie sú povinné, opäť je to len pomôcka pre učiteľa na rýchle zistenie vedomostí žiakov. Práve takéto pracovné zošity by boli veľmi vhodné aj pre žiakov s poruchami sluchu i učenia. Žiaľ, z finančných dôvodov sa tieto PZ nepodarilo vydať aj pre nich.

Na hodinách zemepisu treba zapájať všetky zmysly. Ideálne by bolo, keby pri preberaní napr. Ázie, učiteľ doniesol na hodinu ryžu, čaj, sóju, prípadne piesok z púšte, zapálil vonnú tyčinku, prečítal so žiakmi kapitolu z učebnice, vyfarbili pracovný list a potom by si mohli povedať, že žiaci získali nové poznatky všetkými zmyslami. A ak zvýši čas (aj to sa niekedy stáva), ešte by sa premietol krátky videofilm. Takto získané vedomosti sú oveľa trvácnejšie ako pri strohom výklade učiteľa.

V učebniciach dejepisu bolo zámerom autorov prezentovať dejepisné učivo ako zaujímavý historický film. Spoločné so zemepisom, majú tieto učebnice okrem množstva obrázkov aj to, že v závere každej podkapitoly nasleduje stručné zhrnutie Zapamätaj si! vždy vpravo dolu. V rámci tohto textu sa zdôrazňujú udalosti, ktoré by si mali žiaci zapamätať a ukázať na časovej priamke. Učiteľ tak nemusí strácať čas písaním poznámok, ale môže radšej dva-trikrát zopakovať, zhrnúť učivo.

V učebniciach dejepisu nechýba ani krátky slovníček, ktorý stručne vysvetľuje niektoré dejepisné pojmy, výrazy vždy vtedy, keď sa vyskytujú, teda nie až v závere.

Kontrolné otázky a tvorivé úlohy sú tiež v závere kapitol. Napr. predstav si, že si otrokom v starovekom Ríme a píšeš list svojej matke. Alebo – predstav si, že si v tmavej jaskyni a chystáš sa namaľovať, ako lovíš zvieratá...

Na každej dvojstrane sa dolu nachádza časová priamka. Žiak si dá ukazovák pravej ruky na rok, v ktorom žijeme a ukazovákom ľavej ruky hľadá rok, storočie, o ktorom sa práve učí. Farebná škála časovej priamky tiež napomáha ľahšej orientácii v čase. Pravek – tmavohnedá, starovek – bledohnedá, stredovek zas oranžovobordová, novovek – súčasnosť plynule prechádzajú do modrozelennej.

Pokiaľ ide o jednotlivé kapitoly, nie všetky sú rovnako nosné, dôležité. Niektoré sú koncipované ako tzv. oddychové, to znamená, že ich bude stačiť spoločne len prečítať ako zaujímavosť. Takou je napr. záverečná kapitola o vzdelávaní v praveku, najstarších štátoch či staroveku.

Učebnice zemepisu a dejepisu budú naďalej vychádzať vo vydavateľstve Expol Pedagogika. Je úžasné, že aj v dnešnej finančne nepriaznivej dobe dokáže vydávať učebnice pre postihnuté deti s nízkym nákladom. Učebnice sú výsledkom úsilia kolektívu autorov.

V prípade zemepisu sú to Kvetoslava Mojtoová, Iris Domancová a Mária Nogová. Obálky navrhuje Pavol Čisárik, grafickú úpravu má na starosti Peter Semančík. Redaktorkou je Veronika Zvončeková.

V prípade dejepisu sú autormi Kvetoslava Mojtoová, Iris Domancová a Samuel Jovankovič. Obálky navrhuje Pavol Čisárik, grafickú úpravu má na starosti Štefan Moro. Redaktorkou je opäť Veronika Zvončeková.

Cieľom ďalších učebníc zemepisu a dejepisu bude naučiť žiakov vyberať z textu tie podstatné, dôležité fakty. V 7. ročníku bude ešte záverečné zhrnutie, ale už od 8. ročníka budú najdôležitejšie vety tučne vytlačené. V 9. ročníku bude tučne vytlačené už len kľúčové slovo.

Čo hovorí v prospech používania týchto učebníc zemepisu a dejepisu pre SP aj žiakmi s poruchami učenia?

1. Osnovy i štandardy pre sluchovo postihnutých sú takmer totožné ako pre zemepis a dejepis v bežnom type škôl.
2. Posunky sú zaradené na konci učebnice.
3. Množstvo obrázkov vhodne motivuje, vzbudzuje záujem o učivo.
4. Žiakom s problémami v čítaní vyhovujú krátke, stručné, jednoduché vety, čo im uľahčuje orientáciu v texte.
5. Stručné zhrnutie učiva vždy vpravo dolu uľahčuje prípravu do školy.
6. V učebnici zemepisu sa na okrajoch (margináliách) nachádza aj osnova, ktorá pomáha lepšiemu zapamätaniu.
7. Pre rýchlu orientáciu je farebné rozlíšenie preberaného učiva na okrajoch učebnice.
8. Farebná časová priamka sa nachádza vždy dolu na každej dvojstrane.

Vzhľadom na to, že s týmito učebnicami pracujú aj niektorí klienti ŠPP a odozva zo strany žiakov, rodičov i učiteľov je veľmi dobrá, odporúčame ich do pozornosti širšej verejnosti ako alternatívnu učebnicu k doteraz používaným učebniciam zemepisu a dejepisu v bežnej ZŠ.

Na záver dve dôležité poznámky:

Obe tieto učebnice sa dajú objednať len cez objednávkový katalóg AD REM, časť špeciálne školy. Objednávky treba každoročne obnovovať.

Ministerstvo školstva SR vo svojom liste číslo CD-2006-18974/43788-1:sekr. odporúča, že pre individuálne integrovaných žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, teda aj pre žiakov s vývinovými poruchami učenia a pre žiakov s poruchami reči a poruchami vývinu reči, je možné na základe odborného posúdenia školským špeciálnym pedagógom, resp. špeciálnym pedagógom zariadenia ŠPP alebo PPP, v rámci uplatňovania individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu pristúpiť aj k využívaniu učebníc určených pre žiakov s iným druhom postihnutia.

Literatúra

Mojtoová, K. – Domancová, I. – Nogová, M.: Zemepis pre 5. ročník základnej školy pre sluchovo postihnutých, Bratislava, EXPOL PEDAGOGIKA, 2004, 160s.

ISBN 80-89003-38-9

Mojtoová, K. – Domancová, I. – Nogová, M.: Zemepis pre 6. ročník základnej školy pre sluchovo postihnutých, Bratislava, EXPOL PEDAGOGIKA, 2005, 168s.

ISBN 80-89003-89-3

Mojtoová, K. – Domancová, I. – Jovankovič, S.: Dejepis pre 5. ročník základnej školy pre sluchovo postihnutých, Bratislava, EXPOL PEDAGOGIKA, 2004, 160s.

Mojtoová, K. – Domancová, I. – Jovankovič, S.: Dejepis pre 6. ročník základnej školy pre sluchovo postihnutých, Bratislava, EXPOL PEDAGOGIKA, 2006, 140s. ISBN 80-8091-033-